
КОЗЬМЕНКО О.І.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри гуманітарної
та фундаментальної підготовки,
Сєверодонецький інститут
МАУП, м.Сєверодонецьк

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ЯК ЧИННИК ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ КАНАДСЬКИХ СТАРШОКЛАСНИКІВ

У статті розглядається поняття національної ідентичності та характерні риси національної самосвідомості у Канаді. Зазначаються фактори, що сприяють формуванню особистості та патріотичному вихованню молодого покоління, серед яких визначена національна ідентичність учителя має велике значення. Охарактеризовано умови, що сприяють становленню національної ідентичності учителів у Канаді.

Ключові слова: національна ідентичність, Канада, особистість учителя, патріотичне виховання.

В статье рассматривается понятие национальной идентичности и характерные черты национального самосознания в Канаде. Указываются факторы, способствующие формированию личности и патриотическому воспитанию молодого поколения, среди которых сформированная национальная идентичность учителя имеет большое значение. Охарактеризованы условия, способствующие становлению национальной идентичности учителей в Канаде.

Ключевые слова: национальная идентичность, Канада, личность учителя, патриотическое воспитание.

This article discusses the concept of national identity and main characteristics of national identity in Canada. The factors which influence on the formation of personality and patriotic education of the young generation in schools are indicated. The importance of the national identity of the teacher is shown in this article. The definite national identity as a key factor in the patriotic education of senior

pupils is of great importance in this multinational country. It is characterized the conditions, which help to form the national identity of teachers in Canada.

Key words: *national identity, Canada, the personality of the teacher, patriotic education.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями

На сьогоднішній день поняття національна ідентичність є дискусійним. Більшість дослідників погоджуються з тим, що воно має складну структуру і потребує наукових досліджень. Традиційно національна ідентичність розглядається як частина соціальної ідентичності, яка формується в процесі соціалізації особистості. Однією з головних функцій соціалізації є формування особистості, яка здатна адекватно сприймати соціальну ситуацію та знаходити гідне рішення стосовно найважливіших суспільно-значущих завдань, допомагати суспільству, країні, сім'ї тощо. В процесі соціалізації відбувається інтеграція індивіда у людське суспільство та набуття ним необхідного досвіду. Саме цей досвід формує світосприйняття особистості та дозволяє ідентифікувати себе зі своєю країною, нацією, етносом тощо.

На сучасному етапі розвитку канадського суспільства проблема виховання патріотично свідомих громадян, формування національної ідентичності мешканців цієї багатонаціональної країни є першочерговим завданням. Цей процес розпочинається з раннього дитинства, але саме школі належить пріоритетна роль у патріотичному вихованні молодого покоління. Школа виступає тим осередком, де в процесі навчально-виховного впливу

індивід здобуває необхідний досвід, знання, навички, уміння, знайомиться з культурою та цінностями суспільства, формує національну ідентичність. Одним із чинників, що впливає на цей процес є особистість учителя, а саме його визначена національна ідентичність. Чітке усвідомлення власної канадської ідентичності, патріотизм учителя, що формується під впливом багатьох факторів є запорукою успіху патріотичного виховання молодого покоління і подальшого добробуту канадської держави.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор

Проблема визначення національної ідентичності привертала увагу багатьох науковців, серед яких П. Ален, А. Ватерман, Е. Еріксон, М. Ігнат'єф, Дж. Марсія, Ж. Піаже, Е. Сміт, Г. Солдатова, Т. Стефаненко, З. Фрейд, С. Шульман та ін. Особливості національної ідентичності в Канаді досліджували Ф. Ганон, Р. Гвін, Х. МакКензі, М. Мендельсон, М. Паже, Р.Трейсі та ін. Процес патріотичного виховання в школі стало темою досліджень Дж. Венши Лі, С. Левеск, В. Хартлі, І. Херберт та ін. Особливостям виховання національної ідентичності старшокласників в Канаді присвятили свої дослідження такі науковці, як С. Айман-Ноллі, А. Аллахар, Дж. Коте, Р. Діновітцер, Л. Тайра, Дж. Хаган та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим

присвячується означена стаття

Умови виховання зростаючої особистості, вплив особистості вчителя в процесі навчання як і інші фактори визначення національної ідентичності відіграють пріоритетну роль в процесі формування національної ідентичності. Визначення компонентів, з яких складається національна ідентичність, характеристика особливостей національної ідентичності канадців, проблема формування національної самосвідомості учителів в процесі професійної підготовки та вплив ідентичності учителя на виховання патріотичних почуттів старшокласників Канади становлять найбільш актуальні питання цієї статті.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Головною метою цієї роботи є визначити особливості канадської ідентичності та фактори, які впливають на формування національної самосвідомості учителя. Показати вплив національної ідентичності учителя на виховання патріотичних почуттів канадських старшокласників.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

Національна ідентичність досліджується багатьма галузями науки і має різні аспекти вивчення. Складовими цього поняття є нація та ідентичність, як наукові дефініції. Існують два поняття нації: перше — це нація-держава, яка з етносом не має нічого спільного, друге — нація як народ, етнос, який переріс у націю. Прикладом нації-держави є Канада де до нації належать усі, хто є громадянами держави (а не тільки громадяни, які становлять етнічну більшість). Визначення саме національної ідентичності Канади становить інтерес багатьох дослідників. Але більшість науковців, які вивчають

феномен національної ідентичності дотримується соціально-психологічної точки зору на цю проблематику. Національна ідентичність являє собою результат когнітивно-емоційного процесу усвідомлення себе представником нації та відокремлення від інших націй. На думку канадського дослідника Дж. Марсії, ідентичність складається з потреб, здібностей, переконань, індивідуальної історії та має прояв у поведінці людини [7]. Інший науковець, А. Ватерман, вважає, що ідентичність пов'язана з наявністю у людини чіткого самовизначення, що містить вибір завдань, цінностей та переконань, яких людина дотримується у житті. А. Ватерман відокремлює чотири сфери життя, які мають найбільший вплив на формування ідентичності: 1) вибір професії та професійного шляху; 2) прийняття та переоцінка релігійних і моральних переконань; 3) формування політичних поглядів; 4) прийняття низки соціальних ролей [13]. Деякі дослідники висловлюють думку, що існують декілька типів національної ідентичності. Так, відокремлюють культурну національну ідентичність та громадянську національну ідентичність [6, 10, 11]. На думку Е. Сміта, який підтримує таке розподілення типів національної ідентичності, система громадянської національної ідентичності характеризується історично спільною територією, законом, політичною рівністю громадян, що має прояв у діючій системі прав та обов'язків, спільною громадянською культурою та ідеологією. Етнічна модель національної ідентичності має наступні компоненти: походження, що розуміється як належність до свого клану, національна культура, мова, звичаї [11].

Відомий канадський політичний діяч та історик М. Ігнат'єф вважає,

що громадянська національна ідентичність – це спільність рівноправних громадян, патріотична прихильність до політичних практик та цінностей, що усвідомлюється всіма громадянами. Етнічна національна ідентичність, на думку М. Ігнат'єфа, має спільність мови, релігії, звичаїв, традицій, довіри тільки до представників свого етносу [6].

Отже, структура національної ідентичності різних концепцій має низку спільних елементів. Для концепції громадянської ідентичності – це аспект рівноправності громадян, для етнічної ідентичності – аспекти спільності території, мови, релігії, традицій, звичок. У зв'язку з цим Е. Сміт доводить, що структура національної ідентичності містить і громадянський і етнічний елементи, але у різній мірі і у різноманітних формах [11]. Канадський дослідник Стівен Шульман, погоджуючись, робить висновок, що національна ідентичність – це багатокомпонентна система, що має три елементи: громадянський, культурний та етнічний. На думку науковця, до компонентів громадянської ідентичності відносяться: спільність території, громадянства, прихильність до певної системи політичних принципів або ідеології, довіра до політичних установ та рівність політичних прав, бажання та згода бути частиною нації. Компоненти культурної ідентичності містять не політичні риси культури: мову, релігію, традиції. Головними критеріями етнічної ідентичності є походження та раса. Тобто, це фактори, що допомагають усвідомити власну ідентифікацію [10].

С. Шульман проводив дослідження у багатьох країнах, серед яких була і Канада та довів, що останнім часом культурні та громадянські основи національної ідентичності превалюють у

мешканців цієї країни. Канадська держава має велику територію та багату природу, дві офіційні мови, державні символи, певну систему політичних принципів та рівність політичних прав для всіх верств населення. Головним завданням уряду є підтримати бажання та згоду пересічних мешканців бути частиною нації.

Саме визначенням особливостей національної ідентичності Канади опікуються не тільки науковці але й освітяни, які розглядають канадську ідентичність не як етнічну, але як громадянську національну ідентичність, що має відображення в конституції Канади (Хартія прав та свобод (1982), у політиці (Закон про канадську мультикультурність (Canadian Multicultural Act (1985), у національній символіці (прапор, гімн) або у відвертих націоналістичних зверненнях політичних лідерів [6, 8, 12]. Канадські педагоги Д. Суммара, Б. Девіс та Л. Лейдло висловлюють думку, що «канадська ідентичність не є сталою, єдиною, або бездоганною, на її визначення можуть впливати особливості мови, географічного розташування та історичних обставин» [12]. У 2003 році Центр досліджень та інформації Канади оприлюднив дані опитування канадців щодо різноманітних факторів, які впливають на визначення особистої ідентичності. Так 85% канадців показали що, найбільш важливим фактором визначення ідентичності є їхня національна приналежність [8]. Таким чином, визначення національної ідентичності є питанням, що стосується не тільки політиків та урядовців, але й освітян Канади, оскільки майбутнє нації залежить від покоління, що виховується в середніх освітніх навчальних закладах Канади. Утверджувати національну ідентичність можна через систему виховання та освіти, державну

мову, символи та календар, культурне та мас-медійне виробництво. Формування національної ідентичності молодого покоління в процесі виховання та навчання є повільним процесом і підпадає під вплив багатьох факторів, серед яких особистість учителя грає неабияку роль. Учитель як особистість виховує своїх учнів, власною поведінкою сприяє їхньому прагненню до визначення національної ідентичності, формує громадянську культуру учнів, оскільки, на думку К. Ушинського, «тільки особистість може вплинути на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна сформувати характер» [1].

Канадські педагоги вважають, що саме власна ідентичність учителя, як частина його особистості впливає на навчально-виховний процес, на вибір вчителем того чи іншого педагогічного підходу, ставлення до окремих педагогічних проблем і, обов'язково, на процес становлення національної ідентичності у школярів [2, 5]. Англійські педагоги Ян Гросвенор і Мартін Лон у своєму дослідженні про вплив ідентичності учителя на національну освітню політику довели, що «національна ідентичність учителя і процес викладання щільно пов'язані одне з одним, невідривні в їхній довірі до відображення минулих подій, до значущості виховної ролі освіти і до демократичної відповідальності викладання. Внутрішніми складовими цього процесу є професіоналізм і педагогічний процес» [5 с.357]. Деякі канадські науковці, зокрема Б. Годелі або С. Гібсон, зазначають, що визначення національної ідентичності учителя є особистим і надзвичайно внутрішнім процесом. Так, Біл Годелі з'ясував, що «такі елементи ідентичності педагогів, як стать, досвід роботи, релігійна приналежність, сімейне виховання,

фізичний стан і етнічна ідентичність впливають на педагогічну тактику учителя. Власні аспекти ідентичності впливають на інтерпретацію змісту курсу глобальної освіти, переваги учителів стосовно викладання тієї чи іншої теми, особливо при визначенні змісту матеріалу або кількості годин, що присвячується цій темі» [4]. Канадський педагог Сюзан Гібсон, займаючись проблемою визначення ідентичності учителя, отримала дані про те, що «ідентичність учителя формується під впливом концепцій, що утворилися в попередні роки, тобто ще до початку трудової діяльності» [3 с.74]. Дослідниця Ліз Барті з університету провінції Альберта зробила підсумок багатьох досліджень з проблеми впливу ідентичності учителя на навчально-виховний процес і зазначає, що ідентичність учителя «формується під впливом багатьох факторів, починаючи від індивідуального досвіду і рівня підготовки учителя і закінчуючи впливом соціально-культурних чинників, що стосуються проблем націоналізму» [2]. Підкреслюючи домінування впливу зовнішніх факторів на визначення національної ідентичності педагога, Л. Барті підкреслює значущість підготовки учителя в процесі навчання в університеті. На її думку, навчальні програми підготовки вчителів для того щоб розвивати ідентичність повинні бути органічною частиною суспільства, мати справжній зміст, що відображає стан освіти, суспільства, екології тощо [2]. Окрім змістовного наповнення навчальних програм підготовки студентів, канадські педагоги підкреслюють значущість навчальної практики, яка сприяє становленню студента як професіонала і особистості, оскільки студенти під час практики знайомляться з процесами планування навчальної і виховної роботи, мето-

диками оцінювання учнів, прийомами і методами виховної роботи, правилами спілкування з учнями і учителями і, звісно, тактикою викладання [2]. Результати досліджень, присвячених розвитку ідентичності студентів під час практики в школі, свідчать, що час, проведений в шкільному класі з легкістю нівелює емоційний вплив інших аспектів педагогічної освіти, а також практична робота з учнями має надзвичайно особовий або ідіосинкратичний вплив на індивідуальність учителя, визначення його ідентичності [9]. Освітняни зазначають, що національна ідентичність вчителя в процесі підготовки формується та удосконалюється під впливом пізнання студентами самобутніх ознак рідного народу, особливостей його національного характеру і світогляду, постійної систематизації, інтеграції набутих знань, виявлення їхніх зв'язків з національною ідеєю, ознайомлення з новітніми досягненнями канадської науки та техніки, науковими теоріями і концепціями з національних проблем. Національна самосвідомість формується в процесі активної участі у політичних, соціальних та культурних подіях сучасної Канади, виховання почуття любові до природи Канади, дбайливого ставлення до рідного краю.

Не тільки процес навчання в університеті, але й післядипломна підготовка впливають на національну ідентичність учителя. Педагоги постійно займаються самоосвітою і самовихованням, самореалізацією, самостійною пошуково-дослідницькою діяльністю з проблем історії, культури, духовності канадського народу. Держава, провінційні уряди та заклади освіти надають цьому значну підтримку і впроваджують систему підвищення кваліфікації педагогів. Так, при університеті м. Торонто (Онтаріо) успішно функціонує

Центр навчання і розвитку учителів, який займається дослідженнями педагогічної освіти і пропонує різноманітні програми з підвищення кваліфікації учителів. Серед курсів, що пропонуються учителям провінції, найбільш цікавими в плані підготовки до патріотичного виховання старшокласників є «Створення ідентичності вчителя: розвиток сподівань і практики», «Школа та суспільство», «Порівняльна і крос-культурна перспективи», «Молодь, популярна культура і шкільна освіта» та ін.

Удосконаленню професійної компетенції учителів сприяють і засоби масової інформації. Активну просвітницьку роботу здійснюють телебачення, радіо, професійні журнали і газети. Засобами мас-медіа стає можливим охопити значну кількість учителів, які зацікавлені в удосконаленні своєї професійної підготовки. Наприклад, у провінції Квебек існує телевізійний проект «Теле-Квебек», у межах якого створюються культурні та освітні програми для школярів і педагогів. Асоціація вчителів Квебека підтримала ідею представників університетів і коледжів щодо організації Телеуніверситету, який за допомогою телевізійного каналу «Каналь савуар» (Освітній канал) надає можливість не тільки підвищити кваліфікаційний рівень педагогів, але й здобути вищу освіту шляхом дистанційного навчання.

Професійні журнали і газети розглядаються канадськими педагогами як засоби самоосвіти педагогів, оскільки надають інформацію щодо новітніх розробок у галузі педагогіки, розповсюджують передовий досвід серед учителів, надихають на нові ідеї і форми роботи. Майже кожна канадська провінція має видавничий орган Асоціації учителів. Серед публікацій найбільш відомих журналів увагу пе-

дагогів у процесі патріотичного виховання старшокласників привертають такі видання, як «Канадський учитель», «Канадські соціальні науки», «Канадський журнал освіти», «Освіта Канади» та ін. Ці журнали публікують статті, що містять коментарі та критику проблем канадської освіти, надають цікаву і корисну інформацію стосовно технологій та практичних розробок у педагогічній практиці, удосконалюють знання педагогів.

Висновки й перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Отже, визначення національної ідентичності є багаторівневим феноменом, що має певні компоненти. Внутріособистісні та зовнішні умови мають великий вплив на формування національної ідентичності особистості. Визначення канадської ідентич-

ності як громадянської національної ідентичності з елементами культурної національної ідентичності дозволяє відокремити фактори, що впливають на її формування. Значну роль у формуванні національної свідомості молодого покоління відіграє школа. Готовність учителя до патріотичного виховання полягає у визначенні власної ідентичності як фактору, що впливає на вибір стратегій виховання старшокласників. З'ясовано, що виховання гармонійно-розвинутої особистості майбутнього вчителя забезпечує система підготовки педагогів та удосконалення професійної підготовки вчителів. Це дозволяє поліпшувати й удосконалювати форми, методи і засоби патріотичного виховання старшокласників.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Ушинський К. Д. Педагогічні статті. — К.: Радянська школа, 1954. — Т.1. — С. 181.
2. Barty L. Embracing Ambiguity in the Artefacts of the Past: Teacher Identity and Pedagogy [Електронний ресурс] /L. Barty // *Canadian social studies*. — 2004. — Vol. 38 — № 3. — Режим доступу: www.quasar.ualberta.ca/css
3. Gibson S. *Emerging Teacher Identity: a Study in Learning to Teach through the Experiences of a Secondary Social Studies Methods Course* / Susan Gibson. — Unpublished dissertation. Vancouver: University of British Columbia, 1995. — 453p.
4. Gaudelli B. *Teacher as Self: Understanding Pedagogy in Global Education* [Електронний ресурс] / Bill Gaudelli // Paper presented at the Annual Meeting of the College and University Faculty Association National Council for the Social Studies (Orlando, FL, November 19, 1999). — 23 p. — Режим доступу: <http://eric.ed.gov/>
5. Grosvenor I. *This is Who We Are and This is What We Do: Teacher Identity and Teacher Work in Mid-twentieth Century English Educational Discourse* / Ian Grosvenor, Martin Lawn // *Pedagogy, Culture and Society*. — 2001. — № 9 (3). — P. 355-370.
6. Ignatieff M. *Blood and Belonging* / M. Ignatieff - Toronto: Penguin Canada, 1994. — 263 p.
7. Marcia J. E. *Development and validation of ego identity status* / J. E. Marcia // *Journal of Personality and Social Psychology*. — 1966. — № 3. P.551-558.
8. Mendelsohn M., Parker A. *A New Canada: An Identity Shaped by Diversity*

- / M.Mendelsohn, A.Parker - Ottawa: Centre for Research and Information on Canada, 2003. – 24p.
9. Seifert K. *Learning To Feel Like a Teacher* /Kelvin Seifert// *Canadian Journal of Educational Administration and Policy*. – 2004. – № 32. – P. 12-15.
 10. Shulman S. *Challenging the Civil/ Ethnic and West: East Dichotomies in the Study of Nationalism* // *Comparative Political Studies*.-2002.-Vol. 35. N 5.- 585p.
 11. Smith A. *National Identity* /Antony Smith// Reno: University of Nevada Press, 1991.
 12. Sumara D. *Canadian Identity and Curriculum Theory: An Ecological, Postmodern Perspective* / D.Sumara, B.Davis, L.Laidlaw // *Canadian Journal of Education* – 2001. - Vol.26, issue 2. – Pp. 144–163
 13. Waterman A. S. *Identity development from adolescence to adulthood: An extension of theory and a review* // *Devel. Psychol.* 1982. V. 18. N 3. P. 341-358.